

Ljudsko slovstvo

1. Značilnosti

- Prenaša se ustno; nastajajo različice ali variante
- Avtor je neznan
- Namenjeno je preprostemu ljustvu
- Razcvet doseže v srednjem veku (14-15.st.)
- Snov: -običaji
 - individualne usode
 - domišljajske tvorbe
 - zgodovinski dogodki
 - izročila drugih ljudstev
 - turški vpadi
 - družbene razmere

Prvi zapisovalci: Zois, A. Smole, Korytko, Vraz, Prešernove predelave

Motivi: -krvno maščevanje, motiv desetnice, socialni motiv (sirote), turški boji (janičarji), ...

2. Literarne vrste in zvrsti:

Proza: -bajke
-legende
-pravljice
-pripovedke
-šaljivke
-pregovori, reki, uganke

Poezija: -Lirska besedila: -stanovske
-nabožne
-vojaške
-pivske
-ljubezenske
-obredne pesmi

-Epska besedila: -balada: -ženske balade (Desetnica, lepa Vida)
-moške balade (Rošlin in Verjanko)
-junaška pesem (Srbi)
-romanca (Kralj Matjaž, Alenčica, Pegam in Lambergar)
-legendarna pesem
-bajeslovna pesem

Variante razdelimo v 3 skupine: -Srečen konec
-Nesrečen konec
-Elegičen konec

Različice ali variante so različne oblike ljudske pesmi ali pripovedi. Nastajajo v različnih zgodovinskih in družbenih razmerah, govornih položajih in jezikovnih območjih, kar vpliva na oblikovne ter vsebinske spremembe istega motiva. Variantnost je temeljna značilnost ljudskega slovstva.

Lepa Vida

-za lepo Vido obstaja 19 različic:

- srečen konec: gorenjska varianta (Vida se s pomočjo sonca vrne domov)
- nesrečen konec: ihanska varianta (Vida se vrže v vodo)
- elegičen konec: dolenski varianta – Prešernova prepesnitev (zamorec odpelje Vido v Španijo, kjer na dvoru doji kraljičinega otroka, brez upanja, da se vrne domov)

-Lepa Vida je metafora za hrepenenje

-Lepa Vida je ženska balada

-zgodovinsko ozadje 9. – 11.st. Arabci plenijo po Sredozemlju

-ustno izročilo – variante

-avtor neznan, nepismeno okolje

-preprosta oblika in vsebina

-slogovne značilnosti: ponavljanja, stopnjevanje, pretiravanje, okrasni pridevki, stalna števila, narečne besede, poosebitve, primere...

-izvor: Sredozemlje, Grčija

-tema: neizpolnjeno hrepenenje – hrepenenje po tujini; hrepenenje po domu

-motiv: -motiv žene, ki jo ugrabijo sovražne sile, mož jo najde in pripelje domov

-slovenski motiv – poudarek na družini in ljubezni do otroka

3. Kakšno vlogo ima narava v doživljajskem svetu preprostega človeka? Poimenujte figuro, s katero je narava v pesmi najpogosteje označena, in poiščite primere v besedilu.

-narava vse ve, pozna človekovo usodo, povezuje dogodke

-sonce, luna, morje globoko, rumeno, svetla

4. Opazujte zgradbo pesmi. Kateri prizori se vrstijo, kako so opisani – zgoščeno ali široko pripovedno? Kakšna je vloga dialoga?

-prizori so opisani dokaj široko. Med seboj se pogovarjata zamorec in Vida

5. Primerjajte ljudsko pesnitev s Prešernovo prepesnitev. Bodite pozorni na Prešernovo oblikovanje motivov (npr. pogovor s soncem in luno) in na konec balade.

-Prešernova je bolj dovršena. Na koncu Prešernove izvemo natančnejši zaključek, v ljudski manj

6. Primerjajte Prešernov verz in ritem z ljudsko pesmijo. Skušajte izpisati metrično shemo Prešernove pesmi.

-Prešernova prepesnitev je veliko bolj ritmična, vsebuje več pesniških sredstev

-rima: a,a,b,b,c,c,d,d,e,e,f,f

-shema: U-U-U-U = trofej

7. Razmislite, kaj je prešerna tako pritegnilo k prepesnitvi Lepe Vide. Kako razumete Prešernovo prisposodobu: »Če doma jim dobro ni, žerjavi se čez morje vzdignejo«?

-Hotel je zapisati slovensko ljudsko slovstvo. Prisposodba pomeni, da gredo ljudje (poskušajo) iti na bolje

8. Kakšne pomenske odtenke dobiva »črni zamorec«, ki spretno prepriča Vido v njeni hudi stiski in jo z lepimi besedami spelje v dokončno nesrečo? Povežite z mitološkim verovanjem

(črna barva je simbol zla) ter z zgodovinskimi okoliščinami. Kakšno nasprotje simbolizirata Vida in zamorec?

- črn zamorec: z besedo črn še bolj poudarijo to zlo, črna barva simbolizira zlo
 - nasprotje je ravno to, Vida – naivna in zamorec – nadut, zloben
-

Rošlin in Verjanko

-to je ljudska pesem (moška balada; odločilno vlogo imajo moški ali zle ženske, tragičen konec, jednat slog – elipse ali izpusti stavčnih členov ali delov besedila, ki ga lahko sami dopolnimo). V središču je kruto dogajanje (sovražstvo v družini, maščevanje, strasti, zločin, kazni).

-izvor: romanske dežele

-baladni slog: dialog, dramatičnost, eliptičnost

-motiv: krvno maščevanje – mati se hoče z Rošlinovo (ljubimec) pomočjo znebiti še drugega sina, Verjanka, da bi lahko z ljubimcem uživala družinsko bogastvo. Verjanko se materi maščuje z ubojem Rošlina (Shakespeare – Hamlet; sin maščuje očeta z ubojem materinega ljubimca, mit o Orestu)

1. Kako bi označili uvodni motiv?

- uvodni motiv govori o zaupanju matere in sina o tem, kako sin mater odvrča od slabega moža

2. Zakaj se mati odloči za zločin in naroči ubiti lastnega sina? Razmislite tudi o njenem mestu v patriarhalno urejeni družbi.

- zaradi tega, ker je hotel da bi bilo vse premoženje njeno – če ne bi podedoval sin

3. Bodite pozorni na močna čustva in strasti, ki zapolnjujejo dogajanje. Izražena so z jednatim slogom – ta povzema dramatičnost dogodkov, ki so prostorsko in časovno zgoščeno nanizani. Opazujte izrazna sredstva in jih poimenujte.

- retorična vprašanja, vzkliki

4. Kako sami dojemate balado in njen razplet?

- ima zgradbo dramskega trikotnika. Preseneča me le, da se za sina ugodno konča.
-